

Den judiska och den romska tragedin: likheter och skillnader
Av Jean Ancel, oberoende historiker ansluten till Yad Vashem.

I en promemoria som presenterades för folkdomstolen den 15 maj 1946 försökte premiärministern Ion Antonescu motivera sitt beslut om utvisning av judar och romer som en nödvändighet för statens säkerhet:

'Jag utvisade judarna från Bessarabien och Bukovina på grund av politisk och militär säkerhet och för deras egen säkerhet ...Statens säkerhet krävde att vi inte tillät dem att tränga in i staten och särskilt [inte] in i huvudstaden.' Utvisningen av judarna gjordes enligt Antonescus uttalande för att "skydda" dem från tyskarna. Han bestämde sig för att ta bort judar från de regioner där tyska styrkor var på frammarsch och skicka dem till det norra området Transnistrien.

Romerna har utvisats, tillade Antonescu, "eftersom de rånade och spred terror bland den rumänska befolkningen":

"På grund av mörkläggningen blev invånarna i städerna terroriserade på kvällen av gäng med banditer, ofta beväpnade, som rånade och ibland dödade. Förövarna var romer. Alla krävde att de skulle skjutas. Transnistrien led av brist på arbetskraft, så jag bestämde mig för att romerna som dömts för brott eller av mer än tre fall av stöld skulle utvisas till Transnistrien."

Befälhavare för Gendarmeriet och biträdande inrikesminister Constantin Vasiliu förklarade under sitt förhör den 26 april 1945 att Antonescu hade beordrat deportation inte bara av kriminella romer, även de nomadiserande romerna skulle samlas in och utvisas.

På regeringens sammanträde den 29 september 1942 hade Vasiliu gjort det känt att han hade skickat 26 000 romer Transnistrien. Vice premiärminister Mihai Antonescu hade begärt en utredning av anmälningar om felaktiga deportationer av romer, exempelvis de människor som var värvade i armén, hantverkare, funktionshindrade, krigsoffer, och andra, men Vasiliu motsatte sig detta. Mihai Antonescu drog då denna slutsats av diskussionen om utvisningen av romer: "De som du har utvisat - Må Gud vara med dem! – Vi kommer inte att ta dem tillbaka."

Dessa ord om situationen för de romer som hade utvisats, uttryckt den 29 september 1942, då de flesta av de deporterade fortfarande levde, avslöjar det egentliga syftet med utvisningen: utrotning, men inte genom avrättning.

Ion Antonescu och de som varit inblandade i förintelsen av judar och

romer ljög under de utredningar och rättegångar som hölls år 1946 och försökte dölja det faktum att de hade planerat och genomfört utrotningen av hundratusentals människor vars enda synd var att de fötts som judar och romer.

...

Ion Antonescu informerade sina ministrar den 11 oktober 1941 om krigets inhemska mål: ”Mina herrar, som ni vet, en av de strider jag åtog mig att kämpa för är att omforma denna nation. Jag skall förvandla denna nation till en homogen grupp. Allt utländskt måste försvinna, bit för bit ... Alla misstänkta judiska inslag, alla judiska kommunister, måste ta sig tillbaka dit de kom ifrån. Jag ska köra dem till Bug, och därifrån kommer de att flyttas vidare ...”. ”Planen” att homogenisera det rumänska folket kom i maj 1942 och gällde även romerna.

Förintelselägren i Bug och mördarfälten i Ukraina styrdes av nazisterna och var under hösten 1941 utvisningsdestinationer för Antonescuregimen. Vräkningen av romerna gjordes på initiativ av Antonescu och organiserades och utfördes av civila och militära myndigheter i den rumänska staten. I motsats till judarna, av vilka många sköts ihjäl omedelbart när den rumänska armén kom till Bessarabien och norra Bukovina, några av dem deporterades till Transnistrien och fängslades i getton och läger, skickades alla romer till Transnistrien för att dö. Myndigheterna ljög för romerna om syftet med deras "förflyttning" och i Transnistrien lämnades de att dö av svält, kyla, tyfus och andra sjukdomar. Naturligtvis var bara Gud med dem. Rumänska gendarmer, Bukarestmyndigheter, den transnistrisk förvaltningen, ukrainsk polis, lokala tyska dödspatruller – alla torterade, rånade och slog romerna.

... Deporteringen av romer inleddes i maj 1942 och genomfördes oväntat, utan att de betraktades som en "fara" för det rumänska samhället. De var kristna som sina rumänska grannar, de föraktades, men var inte hatade som judarna var. De militära och civila myndigheter som utvisade judarna dolde inte det faktum att syftet med utvisningen var att utrota dem, men de försökte lura romerna på alla sätt om syftet med deportationen till Transnistrien. ... I en rapport om stämningen hos befolkningen i Bessarabien i september 1942 påpekades att "eftersom befolkningen var mycket upprörd som en följd av utvisningen av romer till Transnistrien, förklarades att denna åtgärd enbart gällde nomadiserande romer, som skulle skickas till Transnistrien, där de skulle få mark som skulle förvandla dem till etablerade och välbärgade medelklassmänniskor." Men det var inte bara de nomadiserande romerna som deporterades. Dessutom visar Mihai Antonescus kommentar att han motsatte sig

återvändandet av dem...

...

Romerna plundrades innan utvisningen, under resan och under övergången av floden Dniester precis som judarna blev. Delegater från Rumäniens centralbank och gendarmer sökte efter guld och guldmynt, silverföremål och kontanter hos romerna. Från judarna vid gränsövergångar konfiskerades alla typer av smycken, diamanter och ädla pärlor, valutor, konstföremål, kostsamma religiösa artefakter i silver och guld, ID-kort, handling för hus och fastigheter, aktier, försäkringar, bank- och sparhandlingar, akademiska och professionella utbildningsbetyg, dokument från militärtjänsten och arméns identitetskort. Myndigheterna brydde sig inte om att söka efter alla dessa ... dokument hos romerna, även om många av dem var ägare av både bostäder och mark. I båda fallen är det ingen som vet omfattningen av de offentliga eller privata plundringar som utfördes av de statliga myndigheterna eller dess företrädare, eftersom denna information hölls gömd enligt order i Rumäniens centralbank i enlighet med den officiella politiken att inte lämna något skriftligt bevis av sitt deltagande i plundringen av de deporterade.

Judarna liksom romerna gjorde allt de kunde för att dölja en del av sina pengar och föremål av värde i klädbylten, hos kvinnor, och så vidare. Romerna gömde det de kunde i vagnarna som de reste med, de svalde även guldmynt före övergången av floden Dniester. De uppfann även andra metoder, som inte alltid lyckades. En del av pengarna konfiskerades. Den del som inte stals av gendarmerna utbyttes mot rubel på löjligt låga nivåer som i huvudsak var en officiell stöld av egendom av den rumänska staten. När det gäller judarna, genomfördes ett brutalt sökande i deras klädbylten och på deras kroppar, med misshandel, tortyr, och vissa sköts för att skrämma de övriga. För romerna var dödandet sällsynt, men i bägge fallen terroriserades de för att de skulle lämna "guldet" bakom sig.

Den långa processionen av judar i Transnistrien förflyttades till fots till getton och läger. De romer som varit bosatta deporterades med tåg, medan de nomadiska romerna reste i sina vagnar dragna av hästar, de medel som [genom historien] garanterat dem frihet och rörlighet samt behållandet av sina språkliga och folkloristiska traditioner. Utvisningen av 11 441 nomadiserande romer inleddes i maj och avslutades den 15 augusti 1942.

13 000–14 000 romer som hade levt i byar och tätorter skulle utvisas med tåg i september 1942 tillsammans med 6 306 judar.

Vid ett möte med prefekter i Transnistrien, som hölls den 13 augusti

1942 i Tiraspol, förklarade guvernören i Transnistrien, Gheorghe Alexianu: "De romer som har kommit nu kommer att skickas till byar och tvingas att arbeta. Den som stjälar kommer omedelbart bestraffas. Deras hästar och vagnar kommer att tas ifrån dem och ges till kolchoser. Ingen kommer att vandra längre. Judarna måste också gå till arbetet: mat kommer att ges endast i utbyte mot arbete." Konfiskeringen av de nomadiska romernas hästar och vagnar innebar, under de förutsättningar som rådde i Transnistrien – som visade sig efter plundringen av judisk egendom på hösten/vintern 1941 – en dödsdom genom svält, kyla och tyfus. Konfiskeringen av vagnar och hästar var den första av alla stölder. "Plötsligt attackerade gendarmerna oss och tog våra hästar, vagnar, allt De tog bacon, kläder och guld som vi hade gömt i vagnen mellan plankorna, vi hade guldmünt där ... de körde ut oss ur tälten ... de skickade män för att ta våra vagnar och hästar till kolchoser." Romernas öde var i händerna på den korrupta rumänska administrationen, hos de ansvariga för underkommittéerna, distriktsdomarna; hos gendarmer och de stödtrupper som tjänstgjorde under den rumänska ockupationsregimen och Ukrainas polis, samt dödspatrullerna, de lokala tyskar som hade total handlingsfrihet.

Det var till Goltadistriktet som de flesta av de nomadiserande romerna fördes under sommaren/hösten 1942. Över hundra tusen judar, de flesta ukrainare, hade skjutits till döds där eller försvann under vintern 1941/42. Deras kroppar brändes.

I mitten av juni 1942 började nytt blod pumpas in i "Döden kungarike": En hemlig order av Gheorghe Alexianu informerade prefekten i Goltadistriktet, Isopescu (samt prefekterna i Balta, Berezovka och Ochakov) att regeringen hade beslutat att utvisa romerna från Rumänien till Transnistrien och att han skulle vara värd för några av dem...

Omflyttningen av romerna påminde om judarnas: De plundrades på samma sätt av samma personer. Även om de kom in i "Dödens kungarike" relativt hälsosamma, rapporterade distriktets militära läkare, kapten Ion Tomescu, mindre än en månad senare, till prefekturen att "zigenare, den nya pesten i distriktet, får ingen mat, ... och eftersom deras hygieniska förhållanden är opålitliga – och om vi, ovanpå detta, lägger svält – utgör de en omedelbar risk för utbrott av epidemier." Tomescu besökte romska läger i Domanevka, Bogdanovka, Ackmechetka och Novo-Cantacuzenko, läger där 7-8 månader tidigare tiotusentals judar hade slaktats.

Och minsann, en tyfusepidemi som liknade den som hade drabbat judarna ett år tidigare spreds via distrikten dit romerna hade flyttat. Efter det

första utbrottet hade den transnistriska regeringen och den rumänska armén upprättat ett nätverk av stationer som ägnades åt epidemins förebyggande och behandling, men ... så länge som offren var romer och judar, fanns det inget verkligt intresse för att lära sig någonting. I september 1943, rapporterade slutligen prefekt Leonida Popp i Berezovka att alla romer i hans distrikt var "nakna och barfota ... utan kläder, tröjor eller skor."

I början av 1944, rapporterade Dr Victor Petrenciu, biträdande prefekt i Berezovka, till de transnistriska regeringen att de flesta av de 7 500 romer som kommit till hans distrikt under sommaren 1942 och packats in i den stora byn Trihaty och den lilla byn Kovalevca hade försvunnit:

"Tyfusepidemin bröt ut i mitten av december 1942 och den genomsnittliga dagliga dödssiffran var 200-250. På grund av det stora antalet människor som dog varje dag, var det omöjligt att identifiera kropparna, medan å andra sidan romerna kastade in lik i [antingen] hus eller ladugårdar som sattes i brand [och] i buskage eller [lämnades av dem] på gatorna. Löss stora som fingrar svärmade över alla dessa kroppar. På grund av situationen som beskrivs ovan, var det omöjligt att bedriva någon registrering av levande eller döda. När epidemin upphört, fanns det ca 1800-2400 romer kvar i byarna.

"Tårarnas dal" var för romerna vilken by, område eller dal som helst där de kländes in i proppfulla jordhålor som grävts ner i jorden, utan fönster, utan skorstenar, utan ved för uppvärmning, utan några elementära möbler, med sängar av mark, hålor som grävdes i all hast på order av myndigheterna, så nära som möjligt till Bug, så nära som möjligt till döden. Efter plundringen vid tiden då de evakuerades från sina bosättningar i Rumänien, plundringen under övergången av Dniester, konfiskeringen av vagnar och hästar och kontanter och konfiskeringen av alla föremål av värde, förvandlades romerna till livegna av den rumänska staten och den transnistriska administrationen som tvingade dem att arbeta på åkrarna till de sovjetiska sovhozes ("statliga bondgårdar") som den rumänska staten tog över eller kolchoser, sovjetiska kollektivjordbruk som inte upplösts av myndigheterna under den rumänska ockupationen.

I romernas kollektiva minne är "Tårarnas dal" den plats där de drabbats av svält, kyla och tyfus, den plats där gamla och barn gick under, där kvinnor och flickor antastades sexuellt och ofta mördades under en pervers tortyr, den plats där de lämnades utan mat och var tvungna att stjäla från de områden där det fanns ätbara ... växter och djur, den plats där ukrainsk polis och gäng av lokala bybor och lokala tyskar jagade dem, den plats där de letat efter och ätit musslor, råttor, katter, hundar, och även mänskligt kött.

På samma sätt som judarna ett år tidigare, försökte även romerna med alla medel att överleva, att tillhandahålla mat för barn, kvinnor och äldre. På samma sätt som judarna, sålde många sina kläder och var nästan nakna vid vinterns intåg och frös senare ihjäl. Den som ertappades med att stjäla från åkrarna straffades skoningslöst.

Under den fruktansvärda vintern 1942/43 förvandlades de förbannade jordhålorna till massgravar för hundratusentals nomadiserande romer. ... Den rumänska regimen visste vad som skulle hända under den fruktansvärda ryska vintern när människorna var utan tak över huvudet, kläder, mat och värme: ... Dödligheten var sedan 500 judar per dag. Romerna kände inte till den tragedi som drabbat judarna på dessa platser, men romernas vittnesmål är en upprepning av den judiska tragedin.

... Förnedringen av romska flickor och kvinnor sågs inte som ett brott utan som en belöning. Men vi talar inte bara om våldtäkt. Romska kvinnor mördades skoningslöst och deras magar skars upp i jakten på guldmynt. Motstånd mot våldtäkt bestraffades med en kvalfull död, något som också hände med de judiska kvinnorna. ...

En aspekt av denna förnedring är begränsad till endast de romska kvinnorna. Gendarmer och ukrainska poliser skapade en särskild slags underhållning, när de själva inte, av olika anledningar, ville våldta romska kvinnor. De tvingade romska kvinnor och män som fångats ... att ha sexuella relationer i det offentliga, utan att ta hänsyn till graden av familjerelation mellan dem – pappor och mammor med sina barn, söner och döttrar från samma familj. ... En av de överlevande vittnade: "Dessa ryssar var hemska. När de såg romska kvinnor och män befallde de dem på plats att lägga sig på fältet och skämma ut varandra, även om det var din mamma, din syster, din far [de sade]: Älska med henne och så låter jag dig gå."

... den andra transporten av 12 497 romer ... som var tänkt att inledas den 12 september 1942, hindrades tack vare den kamp som den judiska ledare Filderman fört för att förhindra utvisning av alla judar från Rumänien till förintelselägren i Polen. Filderman lyckades få stöd av oppositionsledaren Iuliu Maniu och andra rumänska personer som ingrep för att annullera utvisningen av judarna, en kamp som också påverkade beslutet att utvisa romerna. Den 14 oktober 1942, rapporterade pressen att utvisningen av judarna var försenad och samma dag meddelade inrikesministeriets allmänna huvudkontor i Gendarmeriet att "det inte längre skall sändas någon kategori av romer till Transnistrien."